

MALİ DİNDEN SAPMA, BORÇ TUZAĞI ve BORÇ BATAĞI

James M. Buchanan’ın Kamu Borçlanma Teorisine Katkıları
ve Anayasal Borç Sınırlaması Önerisi*

Coşkun Can AKTAN¹

Prof. Dr.

Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

E-mail: ccan.aktan@deu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-4294-2314

I. GİRİŞ

“... eski dönemlerde varlığını sürdüren mali dinin ilkeleri yok edildiği takdirde bütçe açıkları kaçınılmaz olacaktır.”²

– James M. Buchanan

1986 yılında Nobel ekonomi ödülü ile onurlandırılan James M. Buchanan’ın akademik kariyerinde kaleme aldığı ilk kitap 1958 yılında yayınlanan *Kamu Borcuna İlişkin İlkeler: Bir Savunma ve Yeniden Açıklama* başlığını taşıyan kitaptır.³ Buchanan bu kitabında “*mali muhafazakârlık*” (fiscal conservatism) ve “*mali din*” (fiscal religion) betimlemesi yaparak mali normların erozyona uğratılmasının tehlikelerine dikkat çekerek uyarılarda bulunmuştur. Bundan tam tamına 67 yıl öncesinde James M. Buchanan’ın kaleme aldığı kamu borçlanması konusundaki kitap modern maliye eğitiminde klasik iktisadın ilkelerine geri dönüşe çağrı olarak kaleme alınmış ilk eserdir. Modern maliyenin babası ve kurucusu

* Bu çalışmada bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

¹ **Sorumlu Yazar:** ccan.aktan@deu.edu.tr

Atıf (APA): Aktan, C. C., (2025), Mali Dinden Sapma, Borç Tuzağı ve Borç Batağı James M. Buchanan’ın Kamu Borçlanma Teorisine Katkıları ve Anayasal Borç Sınırlaması Önerisi, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 17 (3): 114-137.

² Buchanan, J.M. 1995. “Interview with James Buchanan”. In: *The Region*. Minneapolis: Federal Reserve Bank of Minneapolis. Available at:

<https://www.minneapolisfed.org/article/1995/interview-with-james-buchanan>

³ Buchanan, J.M. 1958. *Public Principles of Public Debt -A Defense and Restatement-*, R.D.Irwin. Tam metin erişim için bkz. *The Collected Works of James M. Buchanan*

<https://about.libertyfund.org/collections/the-collected-works-of-james-m-buchanan/>

olarak kabul edebileceğimiz Buchanan 1958 yılında kaleme aldığı bu ilk kitabının ardından 1966 yılında öğrencisi Richard Wagner ile birlikte *Demokratik Toplumda Kamu Borcu* (Buchanan & Wagner, 1966) adını taşıyan bir başka kitap ve çok sayıda makale kaleme alarak iç ve dış borçlanmanın tehlikelerine dair muhtelif görüşler ortaya koymuştur.⁴ Buchanan kendisi ile yapılan bir söyleşide kamu borçlanması konusundaki çalışmalarına dair şunları söylemektedir:

“Tek başıma kaleme aldığım ilk kitap 1958’de (The Calculus of Consent’tan önce) yazdığım kamu borcu üzerineydi. Bu kitapta kamu borcu hakkındaki Keynezyen düşünceyi eleştirdim ve kamu borcunun nasıl olması gerektiği konusunda klasik iktisatçıların fikirlerine geri dönülmesi gerektiğini savundum. Keynezyen zihniyeti gördükten sonra eski dönemlerde varlığını sürdüren mali dinin (fiscal religion) ilkeleri yok edildiği takdirde bütçe açıklarının kaçınılmaz artışı ile karşılaşacağımızı ifade ettim. (...) Eğer kamu borçlarının sınırlı olması gerektiği konusundaki ahlaki normu ortadan kaldırırsanız, bütçe açıklarının artmasının doğal bir eğilim olmasına sebebiyet verirsiniz. Sonra hükûmet tarafından ihraç edilen tahvillerin faizini gelecekteki vergi mükelleflerinin sırtına yüklerseniz ve işte o zaman kendinizi daha da derin bir bataklığa sokmuş olursunuz.”⁵

James M. Buchanan’ın bu son derede açık ve anlaşılır sözlerinin ve uyarılarının ne derece doğru ve isabetli olduğunu bugün sadece az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde değil gelişmiş ülkelerde dahi görebilmekteyiz. Bu çalışmada Buchanan’ın kamu borçlanması teorisine yaptığı katkıların bir özeti sunularak modern demokrasilerde pek çok ülkenin içinde bulunduğu borç tuzağı ve borç batağı sorununun nedenleri, etkileri ve sonuçlarına temas edilecektir.⁶ Çalışmanın sonunda ise Buchanan’ın anayasal politik iktisat çerçevesinde hükûmetlerin borçlanma konusundaki güç ve yetkilerinin sınırlandırılmasına dair çözüm önerileri özetlenecektir.

⁴ Buchanan’ın kamu borçlanması konusunda yazdığı ilk makale 1957 tarihliidir. bkz. Buchanan, 1957. Buchanan’ın borçlanma konusunda kaleme aldığı kitap ve makalelerin tam listesi bu çalışmanın sonunda Ek kısmında verilmiştir.

⁵ Buchanan, J. M. 1995. “Interview with James Buchanan”. In: The Region. Minneapolis: Federal Reserve Bank of Minneapolis. Available at: <https://www.minneapolisfed.org/article/1995/interview-with-james-buchanan>

⁶ Buchanan’ın kamu borçlanması teorisine katkılarını özetleyen şu iki çalışmayı burada not etmekte yarar görüyoruz. Bkz. Tempelman, J. 2005; Alvey, 2011.

II. BUCHANAN'IN KAMU BORÇLANMASI TEORİSİNE BAŞLICA KATKILARI

Buchanan'ın kamu borçlanma teorisine katkılarını başlıca altı ana grupta toplamamız mümkündür (Şekil-1).

Şekil-1: Buchanan'ın Kamu Borçlanma Teorisi'ne Başlıca Katkıları

İlk olarak Buchanan kamu borcu ile özel borç ayrımının yapılmasının önemine değinir ve şöyle der:

“Harcama ihtiyaçlarını karşılamak için borçlanmaya başvuran devlet neden özel bir kişiden veya firmadan farklıdır? (Kamu ve özel organizasyonlar arasındaki) önemli bir fark, kamu borcunun itfası ve amortismanına ilişkin gelecekteki ödemelere ilişkin herhangi bir yükümlülüğün bulunmamasıdır. Bir devlet tahvilinin sahibi, belirli bir kişi veya grubun geliri veya varlıklarına karşı değil, siyasi topluluğun genel vergi matrahına karşı hak talebinde bulunur. (Buchanan, 1997:121)

Buchanan'a göre özel borç ve kamu borcu arasında büyük bir fark vardır. Borçlanan kişi ya da firma borçlanmanın maliyetini (faiz) kendisi öder. Kamu borçlanmasında

ise borç yükü borçlanan hükûmetin başında bulunan siyasi yöneticilerin üzerinde kalmaz.

Buchanan ikinci olarak iç ve dış borçlanma arasında birinin diğerine göre daha az ya da daha fazla tehlikeli olduğunu söyleyerek borçlanmanın maliyetinin yanlış yorumlanmasına itiraz etmektedir. Buchanan'a göre iç ve dış kamu borçlarının birbirinden ayrı olduğunu ifade ederek iç borçlanmanın dış borçlanmaya göre daha az maliyetli ya da daha az tehlikeli olduğunu söylemek büyük bir yanılgıdır (Buchanan, 1957:997).

Üçüncü olarak Buchanan'a göre devletin borçlanmasıyla gelecek kuşakların vergi yükü artar. Bireyler, devlet borç senetlerini gönüllü olarak alırken “*mali yanılsama*” (fiscal illusion) etkisi altında “*borç yükü*”nü tam anlamıyla hissetmezler. Bireyler “*mali yanılsama*” (*mali aldanma*) etkilerinden muzdaripdir ve vergilendirmeye kıyasla borçlanmayı tercih ederler (Buchanan, 1964a). Bireyler bir faiz geliri elde edeceklerinden borçlanmaya ilgi de gösterirler. Ancak, bireylerin gönüllü olarak satın aldıkları devlet borç senetlerinin faizlerini gelecek kuşaklar istemeyerek ödemek zorunda kalır. Buchanan kamu borçlarının yeniden dağıtım sonuçları olabileceğini ve bazı seçmenlerin mali yanılsama etkisi dolayısıyla rasyonel olarak borcu vergiye tercih edeceğini açıklamaya çalışmıştır.⁷ Buchanan'a göre kamu borçlanması etik açıdan oldukça sorunlu bir meseledir zira gelecek nesiller katılmadıkları harcama ve borçlanma kararlarının bir sonucu olarak ileriki dönemlerde mali bir yüke katlanmak zorunda kalırlar.

Buchanan'ın kamu borçlanması teorisine yaptığı çok önemli katkılardan birisi de “*Ricardo denklik*” (*Ricardian equivalence*) ve “*Barro tarafsızlık*” (*Barro neutrality*) teoremlerine yaptığı itiraz ve eleştirilerdir.⁸ Bilindiği üzere literatürde “*Ricardo denklik teorisi*” olarak adlandırılan yaklaşım devletin harcamalarının finansmanında borçlanmaya başvurmasının etkileri ile vergilemeye başvurmasının etkilerinin birbirinden farklı olmayacağı şeklindeki bir yanılgıya dayanmaktadır. Klasik iktisatçılardan David Ricardo (1772-1823) *Politik İktisadın ve Vergilemenin İlkeleri* adlı eserinde bütçe açıkları ister vergi ile, isterse borçlanmayla finanse edilsin tüketim ve yatırım gibi ekonomik değişkenler üzerinde herhangi bir etki yaratmayacağını ve her iki finansman yönteminin de aynı sonuçları doğuracağına

⁷ Bu konuda bkz. Buchanan, 1964a, 1964b; Buchanan & Roback, 1987.

⁸ Bkz. Buchanan and Brennan, 1980; Buchanan, 1976.

dair görüşler ileri sürmüştür.⁹ Ricardo'nun bu görüşleri Robert Barro'nun 1970'li yıllarda yazdığı “*Are Government Bonds Net Wealth?*” (Barro,1974) isimli makalesi ile tekrar gündeme getirilmiş ve kamu borçlanma politikasına ilişkin tartışmaların en önemli konularından birisi haline gelmiştir. Buchanan söz konusu makalenin ardından aynı dergide bir eleştirel yazı kaleme alarak Barro'nun görüşlerine itirazlarını yöneltmiştir. Buchanan Barro'nun görüşlerinin esasen David Ricardo tarafından daha önce ileri sürüldüğü tespitini yaparak Barro'yu kendinden önceki katkıları bir anlamda görmezden gelmesi veya yok sayması nedeniyle eleştirmiştir. Buchanan, Barro ve Ricardo arasında kamu açıklarının finansmanının vergi ya da borçlanma ile yapılmasının netice olarak bir fark yaratmadığı tezinin yanlış olduğunu açıklamaya çalışmıştır (Buchanan, 1976).¹⁰

James M. Buchanan meslektaşı Richard Wagner ile kaleme aldığı bir yazısında da Ricardo denklik kuramını şu sözlerle eleştirmektedir:

“David Ricardo kamu borçları hakkında bir buçuk asırdır yaygın olarak tartışılan bir kuram geliştirmiş ve kamu borcu ile vergilendirme arasında bir fark olmadığını öne sürmüştür. (...) Bu kuram iskonto aritmetiğine dayanır ve bireyin ödeme işlemi diğerine maliyetsiz bir şekilde dönüştürmesine olanak tanıyan kusursuz bir sermaye piyasası varsayımına bağlıdır. Fakat bu sınırlar içinde bile kuram bireyin karar sürecindeki önemli unsurları göz ardı etme ve özellikle sübjektif ve objektif fırsat maliyetlerini ayırt edememektedir. Bireyin net varlığının iki durumda da aynı miktarda azalması (bu azalma kamu harcamalarının net varlığa yaptığı artışla dengelenir), iki mali araç arasında sübjektif eşdeğerlik olduğu anlamına gelmez. Vergi ile borçların ödenmesi anlık olarak

⁹ David Ricardo 1817 yılında yayınlanan *Politik İktisadın ve Vergilemenin İlkeleri* adlı eserinde şöyle yazmaktadır: “Savaşı desteklemek amacıyla veya devletin olağan giderleri için bir ülkeden alınan ve esas olarak üretken olmayan faaliyetlerin desteklenmesine ayrılan vergiler, ülkenin üretken sanayisinden alınır; ve bu tür harcamalardan yapılabilecek her türlü tasarruf, katkıda bulunanların sermayesine olmasa da, genel olarak gelire eklenecektir. Bir yıllık savaşın masrafları için borç yoluyla yirmi milyon toplandığında, ulusun üretken sermayesinden çekilen yirmi milyondur. Bu kredinin faizini ödemek için vergilerle toplanan yıllık milyon, yalnızca onu ödeyenlerden bu krediyi alanlara, vergiye katkıda bulunandan ulusal alacaklıya aktarılıyor. Gerçek gider yirmi milyondur, bunun için ödenmesi gereken faiz değildir. Faiz ödense de ödenmese de ülke ne daha zengin ne de daha fakir olacaktır.” (Ricardo, D. 1817.)

¹⁰ Barro cevaben yazdığı kısa makalesinde Buchanan'ın “Ricardo'nun katkılarını görmezden geldiği” eleştirisini kabul etmiş, fakat makalesindeki ana fikirlerinin arkasında olduğunu dile getirmiştir. Bkz. Barro, 1976.

gerçekleşir. Borç ile bu ödeme ertelenir. Birey, mevcut değer sabit kalsa bile kusursuz bir sermaye piyasasında işlem yapamadığı sürece bir ödeme akışını diğerine tercih edecektir.” (Buchanan & Wagner, 1967:31).

Beşinci olarak Buchanan kamu borçlanmasının büyümesinin gerisinde yatan ana sebebin Keynezyen iktisat ve onun maliye alanındaki kolu olan *Fonksiyonel Maliye* olduğunu ifade etmektedir. Buchanan’a göre Keynezyen makroekonomi, 1930’lardan önce var olan yazılı olmayan dengeli bütçe normunun ortadan kalkmasının başlıca nedenidir. Buchanan’a göre Keynezyenizm ya da Keynezyen İktisat Büyük Britanya’da Viktorya dönemi var olan mali sorumluluk ahlakını ve “mali dini” tamamen yok etmiştir. Buchanan şöyle demektedir:

“Viktorya döneminde örtük bir mali anayasa vardı (...) Böyle bir norm bir tür sosyal sermaye olarak kabul ediliyordu (...) Keynezyen dönemden önce bütçe açığı yaratmak bir ‘günah’ olarak kabul ediliyordu.” (Buchanan,1987, 183-185)

Buchanan Keynezyenizm’in Viktorya dönemi¹¹ mali muhafazakârlığı, mali din ve mali sorumluluk ahlakını yok ettiğini vurgu yapmaktadır.¹² Buchanan *“Viktoryan mali dini”* (the Victorian fiscal religion) ve *“eski zaman mali dini”* (the old-time fiscal religion) (Buchanan and Wagner, 1977: 10–24; Buchanan and Wagner 1978a,95-96) gibi kavramlarla konuyu açıklamaktadır. Buchanan’a göre bu *“eski zaman mali dini”* Viktorya döneminin dengeli bütçe normu olarak kurumsallaştırılmış ve ileriki barış zamanı süresince de gerçek bir ahlaki kısıtlama görevi görmüştür.¹³

Buchanan’ın kamu borçlanmasına itirazlarının bir diğeri ise sermaye birikimi üzerindeki olumsuz etkilerine dairdir. (Buchanan, 1986). Buchanan ve Wagner kamu borcunun sermaye birikimi üzerinden olumsuz etkiler doğurduğu ifade etmekte ve bu konuda şöyle demektedirler:

“Vergi ile finanse edilen kamu harcamalarına kıyasla kamu borcu, ekonomide sermaye birikimini değiştirir. Devlet tahvillerinin satın alınması

¹¹ Viktoria dönemi II. Elizabeth’ten sonra Britanya tarihinde en uzun hüküm süren kişi olan Kraliçe Victoria’nın 64 yıllık iktidar yıllarını ifade etmektedir.

¹² Bkz. Buchanan, 1987a, 1987b; Buchanan & Wagner 1978 ; Buchanan, 1985.

¹³ Buchanan’ın bütçe ve mali sorumluluk ahlakı üzerine görüşlerinin kısa bir özeti için bkz. Alvey, 2011.

için kullanılan fonların, vergi ödemeleri için kullanılan fonlara kıyasla özel ekonomideki yatırımlardan çekilmesi daha olasıdır. Borç finansmanı, özel yatırım harcamalarında nispeten daha büyük bir azalmaya, mevcut tüketim harcamalarında ise daha küçük bir azalmaya neden olur. Bunun bir sonucu olarak, kamu borcunun finansmanı altında ekonomik büyüme oranı, vergi finansmanına göre bir miktar daha düşük olma eğilimindedir. Bu dolaylı etki, kamu mallarının birincil yükünün zamana yayılmasıyla karıştırılmamalıdır. Birincil yükün zaman içinde aktarımı, devlet tahvillerinin alımı için kullanılan fonların kaynağından bağımsız olarak gerçekleşir. Sermaye birikimi üzerindeki etki ise borçlanma sonrası dönemlerde ek bir gelir azalmasını ifade eder ve bu sonuçta dolaylı bir yük olarak görülebilir. Borçlanmanın getirdiği bu dolaylı yük, gelecekteki dönemlerde yaşayan bireylerin gelir akışlarında nispi bir azalma yaşamasına neden olur.” (Buchanan & Wagner, 1967:40-41).

Bu bölümdeki açıklamalarımızı sonlandırmadan önce bir hususu not edelim. Buchanan’ın zaman, mekân ve koşullardan bağımsız olarak kamu borçlanmasına karşı olduğunu söylemek haksızlık olur. Zira Buchanan sınırsız ve sorumsuz ya da başka bir ifadeyle kurallara dayalı olmayan keyfi kamu borçlanmasına karşıdır. *Kamu Borçlanmasının Metodolojisi* başlıklı bir çalışmada hükümetlerin borçlanmaya başvurmasının muhtelif gerekçelerini sıralamakta ve borçlanmaya dair kuralların bu sayılan durumlar dikkate alınarak belirlenebileceğini ifade etmektedir (Buchanan, 1999b):

- *Ekonomik kaynakların büyük ölçüde tam istihdamda olduğu dönemlerde hükümetlerin reel kaynaklar üzerinde kontrolünü sağlamak için fon temin etmek amacıyla başvurdukları kamu borçlanması.*
- *Tam istihdamdan daha düşük istihdamın olduğu dönemlerde başvurulmuş kamu borçlanması.*
- *Enflasyonist dönemlerde, yalnızca parasal kaynakları etkisizleştirmek amacıyla başvurulmuş kamu borçlanması.*
- *Kamu borçlanmasının, ekonomik ölçekte ve finansal piyasalarda çok küçük olduğu, bu nedenle faiz oranı, mutlak fiyat seviyesi ve göreceli fiyat yapısı üzerindeki etkilerinin ihmal edilebileceği “marjinal” borçlanmalar.*
- *Faiz oranları ve fiyat yapısı üzerinde etkilerinin ihmal edilemeyeceği ve bu nedenle analizde dikkate alınması gereken “supra-marjinal” kamu borçlanması.*

- Savaş dönemlerinde, büyük ölçüde bankacılık sisteminden edinilen kamu borçlanması.
- Kamu borçlanmasının, sosyal gelir sağlayacak şekilde uzun vadeli sermaye projelerine yapılan kolektif yatırımlara ayrıldığı durum.
- Kamu borçlanmasının, getirileriyle kendi maliyetlerini karşılayan kamu projelerine yatırıldığı durum.
- Kamu borçlanmasının israf amaçlı kullanıldığı durum.

III. BUCHANAN'IN MALİ MUHAFAZAKÂRLIK ve “ESKİ MALİ DİN” VURGUSU

“Özgür bir toplumda dejenerasyonun kaynağı, borçlanma uygulamalarının artması, vergilerin dayanılmaz boyutlara ulaşması ve mülkiyetin devlet yönetiminde kullanılmasıdır.” (1741:71)

– David Hume

Buchanan kamu borçlanmasının tehlikelerinin sadece Keynezyen iktisatçılar ve fonksiyonel maliyeciler tarafından değil 18. yüzyılda yaşamış muhtelif düşünürler tarafından bile anlaşılmadığına vurgu yapmakta, bu konuda bazı alıntılar yaparak örnekler sunmaktadır. Buchanan şöyle yazmaktadır (2024a:254):

“Yanılıcı analogi argümanının ilk açık ifadelerinden biri, 1734’te yayımlanan J. F. Melon’un eserinde yer almaktadır. Melon şöyle demektedir: ‘Bir devletin borçları sağ elin sol ele verdiği borçlardır, bu durum ülkenin gücünü zayıflatmaz.’ Voltaire, hükümetin borçlanma yoluyla kendi kendini yoksullaştıramayacağını belirtmiştir. Condorcet, kamu borçlarının yalnızca yabancılara faiz ödemek suretiyle kötü olduğunu savunmuştur. 1748’de yayımlanan Kamu Kredisi Üzerine Bir Deneme adlı anonim bir eserde ise şöyle denir: ‘... eğer borcumuzun 60 milyon sterlini Büyük Britanya halkına aitse, bu borç yüzünden daha zengin ya da daha fakir olmamız söz konusu değildir.’ Sir James Stuart, kamu borcu ile özel borç arasındaki analoginin yanlış olduğunu açıkça kabul etmiştir.”

Buchanan bu fevkalade ilginç örnekleri sıraladıktan sonra David Hume ve Adam Smith’in bilgeliğine vurgu yapmaktadır. Buchanan eski mali dinin önemine işaret ederken David Hume ve Adam Smith’in kamu borçlanması konusundaki uyarılarına da hatırlatarak yakın arkadaş olan bu iki İskoçyalı düşünürün borçlanma konusundaki görüşlerine önem verdiğini ortaya koymaktadır.

İskoçyalı filozof ve tarihçi David Hume ve yine İktisat biliminin babası olarak kabul edilen İskoçyalı Adam Smith piyasa ekonomisi ilkelerinin önemini vurgulayan düşünürlerin başında gelir.¹⁴ Hume ilk olarak 1741 yılında yayınlanan *Liderlik ve Despotizm* adını taşıyan yazısında sürekli artan borçları ödemek için artan vergi gelirlerinin yarattığı soruna “*degenerasyon*” (“*degeneracy*”) kelimesini kullanarak atıfta bulunmuştur. Hume bu yazısında Vergi yükünün “*tamamen tahammül edilemez hale geldiğini*” ifade etmektedir.¹⁵

David Hume daha sonra 1752 tarihli “*of Public Credit*” adlı makalesinde “*degenerasyon*” olarak adlandırdığı dramatik ve kontrolsüz kamu borçlanması tehlikelerine işaret etmektedir:

“... borçlanma uygulaması neredeyse her hükûmette kesinlikle kötüye kullanılacaktır. (...) Ya ulus kamu kredisini yok etmelidir ya da kamu kredisi ulusu yok edecektir. (...) Fakat eğer mevcut vergilerimizin hepsi ipotek altına alınmışsa, yenilerini icat etmemeli miyiz? Ve bu mesele yıkıcı ve tahrip edici bir boyuta taşınamaz mı?”¹⁶

Hume kamu borçlanmasıdaki artışı hükûmet yöneticilerinin (siyasetçilerin) takip edecekleri bir doğal eğilim olarak görerek şunları ilave etmektedir:

¹⁴ İki yakın arkadaş Adam Smith ve David Hume İskoç aydınlanmasına öncülük etmişlerdir. Adam Smith doğduğunda David Hume 12 yaşındaydı. 1749 yılında arkadaşlıkları başladı. O zaman Adam Smith 26 yaşında, Hume ise 38 yaşındaydı. Hume Büyük İmansız Kafır (Great Infidel), Adam Smith ise Profesör olarak adlandırılırdı o dönemde. Tanrı tanımaz Hume’u aşağılamak için bu söz kullanılırdı. Adam Smith’e ise saygınlık ifadesi olarak “Profesör” olarak hitap edilirdi. Liberal düşüncenin iki büyük temsilcisi uzun yıllar birlikte istişareler yaparak fikirlerini geliştirdiler. Adam Smith’in ünlü *Milletlerin Zenginliği* eserini yayınladığı yıl Hume yaşama veda etti. Bkz. Rasmussen, 2017.

¹⁵ Hume, D. “Liberty and Despotism”, in: “Essays, Moral and Political:.” In the digital collection Eighteenth Century Collections Online. <https://name.umd.umich.edu/004806352.0001.000>. University of Michigan Library Digital Collections. Accessed January 13, 2025.

¹⁶ “... contracting debt will almost infallibly be abused, in every government. (...) either the nation must destroy public credit, or public credit will destroy the nation. (...) But if all our present taxes be mortgaged, must we not invent new ones? And may not this matter be carried to a length that is ruinous and destructive?” bkz. Hume D. “of Public Credit”, in: Hume Texts Online, <https://davidhume.org/texts/pld/pc> ; Ayrıca bkz. Hume D. 1994. “of Public Credit”. In: Haakonssen K, ed. Hume: Political Essays. Cambridge Texts in the History of Political Thought. Cambridge University Press; 1994:166-178.

“Bir bakan için, halka aşırı vergiler yüklemekten veya kendisine karşı herhangi bir anlık itirazı kıskırtmadan, yönetimi sırasında büyük bir figür haline gelmesini sağlayacak böyle bir çareyi kullanmak çok caziptir. Bu nedenle, borçlanma uygulaması neredeyse her hükûmette kesinlikle kötüye kullanılacaktır.”¹⁷

İktisat biliminin babası ya da kurucusu olarak kabul edilen Adam Smith de yaşadığı dönemde hükümdarların gösteriş, görkemli binalar ve diğer kamusal süs eşyalarına olan arzusundan yakınlık barış dönemlerindeki israf, savurganlık ve şatafatın darlık ve savaş dönemlerinde borç yükünün artmasına yol açacağını ifade ederek uyarıda bulunmuştur. Adam Smith *“barış zamanındaki tutumluluğun eksikliği, savaş zamanında borçlanma zorunluluğunu doğurur”¹⁸* sözü ile kamu borçlanmasındaki doğal artış eğilimine değinmiştir.

İngiltere’de 1839-1841 yılları arasında Savaş Bakanı ve 1846-1848 yılları arasında Maliye Bakanı (Paymaster General) olarak görev yapan Thomas Babington Macaulay 1848 yılında yayınlanan *İngiltere Tarihi* adını taşıyan kitabında David Hume ve Adam Smith’in görüşlerine atfen *“akıllı adamın uyarıları işe yaradı mı?”* sorusunu sorarak şöyle demektedir:

“Kamu borcunun büyümesinin her aşamasında ulus aynı acı ve umutsuzluk çığlığını attı. Bu borcun büyümesinin her aşamasında akıllı adamlar tarafından iflasın ve yıkımın yakın olduğu ciddi bir şekilde ileri sürüldü. Yine de borç büyümeyle devam etti...” (Macaulay, 1899:70).

¹⁷ *“It is very tempting to a minister to employ such an expedient, as enables him to make a great figure during his administration, without overburdening the people with taxes, or exciting any immediate clamors against himself. The practice, therefore, of contracting debt will almost infallibly be abused, in every government.”* Bkz. bkz. Hume D. “of Public Credit”, in: Hume Texts Online, <https://davidhume.org/texts/pld/pc>

¹⁸ *“the want of parsimony in time of peace imposes the necessity of contracting debt in time of war.”* Smith, A. 1776. *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* by Adam Smith, edited with an Introduction, Notes, Marginal Summary and an Enlarged Index by Edwin Cannan (London: Methuen, 1904). 2 vols.

<https://oll.libertyfund.org/titles/smith-an-inquiry-into-the-nature-and-causes-of-the-wealth-of-nations-cannan-ed-in-2-vols> Biz alıntıyı şu kaynaktan yapıyoruz. Nicholson, 1920:1.

IV. BUCHANAN'IN KEYNEZYEN İKTİSATÇILARA ve FONKSİYONEL MALİYECİLERE YÖNELİK ELEŞTİRİLERİ

“Kamu tercihi teorisinin en temel öngörüsü, ahlaki veya anayasal kısıtlamaların yokluğunda demokrasilerin kamu harcamalarının bir kısmını vergilendirme yerine borçlanma yoluyla finanse edeceği ve bunun sonucunda harcama oranlarının bütçe dengesi altında tahakkuk edecek orandan daha yüksek olacağıdır.” (1987a:471).

– James M. Buchanan

Önceki açıklamalarımızda ifade ettiğimiz üzere Buchanan kamu borçlanma sorununu esasen Keynezyenlerin “müdahaleci devlet” anlayışına ve denk bütçe ilkesini erozyona uğratan açık bütçe politikalarına bağlamaktadır. Buchanan akademik yazı hayatı boyunca kamu maliyesindeki sorunların ana kaynağı olarak gördüğü açık finansman politikasını eleştirmiştir. Bu konuda kaleme aldığı bir yazısında şunları söylemektedir:

“Açık finansman eğilimi, post-keynezyen dönemde önem kazanmıştır. Bu dönemde Keynezyen iktisat akademik-entelektüel bir temel yaratmıştır. Keynezyen iktisadın okullarda öğretilmesi bütçe açığı yaratılmasına adeta bir destek ve dayanak oluşturmuştur. Bu politika, kamu borçlarının artması ve bununla birlikte para basma sonucunda enflasyona neden olmuştur. Keynezyen iktisat, politikacılara vergilemeden harcamada bulunacakları ideal bir ortamda oyunlarını sürdürebilmeleri için imkân sağlamış oldu.” (Buchanan, 1987a; 396)

Buchanan, Richard Wagner ile birlikte kaleme aldığı ve “Bay Keynes’in Sonuçları” başlığını taşıyan monografıta ise şunları yazmaktadır:

“Entelektüel hata bütünüyle politikacılar tarafından yapılmış değildir. Hatadan aynı zamanda iktisatçılar da sorumludur. Önemli bir sorumluluk taşıması gereken 'akademik yazar', düşünceleri hem Amerika'da hem de İngiltere'de yerleşik ekonomistler tarafından eleştirel olmayan bir şekilde kabul edilen Lord Keynes'tir. Keynes'in fikirlerinin kötü etkilerine dair artan tarihsel kanıtlar görmezden gelinmeye devam edemez. Keynesyen iktisat politikacıların harcama ve vergi koyma zorunluluğu olmadan harcama yapma yönündeki olağan istekleri üzerindeki etkili kısıtlamayı ortadan kaldırdı ve onları sorumsuzluğa sevk etti. Soğukkanlı bir değerlendirme, Keynezyenizmin siyasi açıdan uzun vadede demokrasinin

bekası için ölümcül olabilecek önemli bir hastalığı temsil ettiğini göstermektedir.” (Buchanan ve Wagner, 1978a:27)

Keynes’in görüşlerini Neo-Klasik Keynezyen iktisatçılardan bir adım daha ileriye götürerek yozlaştıran ve kendilerine göre yorumlayan Abba Lerner (1903-1982) ve Alvin Hansen (1887-1975)’in görüşlerini de burada kısaca özetlemekte yarar görüyoruz. Bu iki iktisatçı devlet müdahaleciliğini ve açık finansman politikalarını fütursuzca savunarak *“fonksiyonel maliye”* (functional finance) adını verdikleri bir görüşü iktisat kitaplarına yerleştirmekte oldukça başarılı olmuşlardır. (Lerner, 1944, 1957; Hansen, 1959).

Lerner ve Hansen, klasik iktisatçıların *“tarafsız maliye”* adını verdikleri anlayışın yanlış olduğunu ve mali araçların (harcama, vergileme, borçlanma, bütçe vs.) fonksiyonel bir şekilde kullanılarak ekonomik sorunların (düşük tüketim, işsizlik, yoksulluk, enflasyon, deflasyon vs.) çözümlenebileceği iddiasında bulunmuşlardır. Bu iki iktisatçı, ekonomide ortaya çıkabilecek her türlü sorunun çözülmesinde mali araçların son derece etkili olduğu görüşünü savunmuşlardır.

Fonksiyonel maliye felsefesinin kurucularından Lerner bir çalışmasında şunları yazmaktadır (Lerner,1957):

“Fonksiyonel Maliye, geleneksel ‘sağlam maliye’ doktrinini ve bütçe dengesi (denk bütçe) prensibini kabul etmez. Bunların yerine şu önerileri getirir: Birinci olarak, toplam harcamaların çok az ve vergilemenin çok yüksek olduğu dönemlerde devlet harcamalarını kullanarak hem enflasyonu hem de işsizliği bertaraf etmek maksadıyla hükûmet de dâhil olmak üzere ekonomideki bireylerin toplam harcamalarını ayarlamak. İkincisi, arzu edilen yatırımlar seviyesine ulaştıracak faiz oranını tutturabilmek için hükûmet borçlarının ve borçları geri ödeme vasıtasıyla halkın elinde tuttuğu paralarla devlet tahvillerinin ayarlanması. Üçüncü olarak ise, para basımı, hazineye toplanması ya da programın iki bölümünün gerçekleştirilmesi için gerekli paranın harcanması.”

Abba Lerner’in kamu borçlanması konusundaki görüşlerini de aktarmak konuyu anlamak için son derece yararlı olacaktır. Lerner şöyle demektedir:

“İç kamu borcu –miktarı ne olursa olsun- bir ticarethanenin borçlarından çok farklıdır. Zira iç borç milletin bir kısım fertlerinin diğerine borcu ma-

hiyetini taşır. Önemli olan şey milletin bütününün zenginleşmesi veya fakirleşmesi olduğuna göre, bu durumun üzerinde durulmaya değmeyeceği meydandadır. Ayrıca devletin iflasa sürüklenmesi de bahis konusu olamaz. Para basma iktidarına sahip bir makam olarak devlet daima borçlarını ödeme imkânı bulur.”¹⁹

Lerner’in “biz kendimize borçlanıyoruz”. (we owe it to ourselves.) sözü onun kamu borçlanmasının etkilerini anlamadığı ve kavramadığını çok açık olarak ortaya koymaktadır.

Özetle Keynezyen iktisat ve onun bir uzantısı olarak fonksiyonel maliye akımı sayesinde klasik iktisatçılar tarafından savunulan “mali denge” görüşü zaman içerisinde önemini kaybetmiş ve başlıca ders kitaplarında fonksiyonel maliyecilerin “ekonomik denge” görüşü hâkim olmuştur. Fonksiyonel maliyeciler, devletin artan harcamalarını vergi-dışı finansman kaynakları ile finanse etmesinin hiçbir şekilde yanlış ya da hatalı olmadığına inanmışlardır.²⁰

V. BUCHANAN’IN ÇÖZÜM ÖNERİSİ: “BORÇLANMA ANAYASASI” ve ANAYASAL MALİ KURAL

“James Buchanan kamu borcunun ekonomi politikasına öncülük etmiştir. Buchanan ileri görüşlü bir şekilde dünyada aşırı borçlanmadan doğacak sorunları önceden tahmin edebilmiştir. Mali kurallar oluşturulması Buchanan’ın düşüncesinin geç bir zaferi gibi görünüyor. Görünüşe göre Buchanan’ın kamu borcu hakkındaki düşüncesi nihayet dünya çapında politika yapımcıları ve seçmenleri ikna etmiştir. Başta Avrupa olmak üzere pek çok ülke, mali kurallar oluşturmuşlar veya mevcut kuralları iyileştirmişlerdir.” (2018:1)

– Lars Feld

Alman iktisatçı Lars Feld’in şu sözleri Buchanan’ın yarım asır boyunca sorumsuz kamu maliyesi politikalarına yaptığı eleştirilerin sonunda gelen zaferin takdir edilmesine yönelik bir tespittir. Buchanan’ın mali kuralların önemine dair görüşleri geç de olsa bazı iktisatçılar, yöneticiler, hükûmetler ve uluslararası organizasyonlar tarafından kabul görmüştür. Avrupa Birliği’nde mali disiplin ve mali sorumluluk

¹⁹ Lerner’in bu konudaki görüşleri için bkz: Türk, 1997:379 vd. Ayrıca bkz. Lerner, 1948.

²⁰ Bu konuda Buchanan’ın meslektaşları Wagner ile birlikte kaleme aldığı çalışmalara müracaat edilebilir. bkz. Buchanan & Wagner, 1978a, 1978b, 1987.

ahlakına yönelik mali kurallar Buchanan'ın bilgeliğinin zaferi olarak kabul edilebilir.

9-10 Aralık 1991 tarihinde imzalanmış ve 1 Ocak 1993 tarihinde yürürlüğe girmiş olan Maastricht Anlaşması'nda başlangıçta tespit edilmiş kriterler şunlardır (Aktan & Dileyici ve Özkıvrak, 2004:37):

-Toplulukta en düşük enflasyona sahip (en iyi performans gösteren) üç ülkenin yıllık enflasyon oranları ortalaması ile, ilgili üye ülke enflasyon oranı arasındaki fark 1,5 puanı geçmemelidir.

-Üye ülke devlet borçlarının GSYİH'sına oranı yüzde 60'ı geçmemelidir.

-Üye ülke bütçe açığının GSYİH'sına oranı yüzde 3'ü geçmemelidir.

Öte yandan Avrupa Parlamentosu 23 Nisan 2024 tarihinde Avrupa Birliği ülkelerinin kamu harcamaları ve bütçe açıklarını düşürmeyi hedefleyen yeni mali kurallara onay vermiştir. Avrupa Parlamentosu tarafından onaylanan “*Yeni Avrupa Birliği Mali Kuralları*” başlığını taşıyan kuralların ana amacı ve içeriğini ana hatlarıyla şu şekilde özetleyebiliriz.²¹

-Bir ülkenin bütçe açığı GSYİH'nin %3'ünün üzerindeyse, büyüme dönemlerinde bu açığın %1,5'e indirilmesi ve zor ekonomik koşullar için bir harcama tamponu oluşturulması ilkesi benimsenmiştir.

-Aşırı borcu olan ülkelerin, borçları gayrisafi yurtiçi hasılanın (GSYİH) %90'ının (yüzde 90) üzerindeyse yılda ortalama %1 oranında, eğer bu oran %60 ile %90 arasındaysa yılda ortalama %0,5 oranında azaltmaları gerektiği kararı alınmıştır.

Avrupa Birliği dışında bugün birçok ülke suistimalci siyasetçilerin, lider ve yöneticilerin itirazları ve engellemelerine rağmen mali disiplinin tesis edecek adım atmak zorunda kalmışlardır. Kamu borçlanmasına sınır getirilmesi literatürde aynı zamanda “*borç freni*” (debt brake) olarak da bilinmektedir.

²¹ European Parliament, New EU Fiscal Rules Approved by MEPs
https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2024/4/press_release/20240419IPR20583/20240419IPR20583_en.pdf 2024 Nisan ayında alınan kararlar öncesinde Avrupa Birliği'ndeki mali kuralların genel çerçevesi için bkz. Barnes, et.all. 2012.

Anayasal denk bütçe ve/veya anayasal borç freni uygulamaları halen Avrupa Birliği'nde; ayrıca AB mali kurallarından bağımsız olarak Almanya ve İsviçre'de uygulanmaktadır. Anayasal düzeyde mali kural oluşturulması yönünde İspanya, İtalya, Polonya da adım atmıştır. Anayasal mali kural oluşturulması bu ülkeler ile de sınırlı değildir.

VI. SONUÇ

“Kamu borçlanması yükü ekonomistler arasında en zorlu tartışma konularından biridir. Borçlanma konusunda yanlışların tekrarlanmasıyla mali denge paramparça oldu. Umuyoruz ki, temel analiz ve tartışmalar üzerinde fikir birliği sağlanır. Maalesef bilim insanlarının mesleki uzmanlığı sıradan insanların gerçekçiliğinden daha az güvenilir olmuştur.” (1967:27)

– James M. Buchanan ve Richard Wagner

Modern kamu maliyesi disiplininin öncüsü Buchanan kamu maliyesinde kamu gelirleri ile kamu harcamaları arasında her zaman bir denge gözetilmesi gerektiğinin altını çizmiş, Keynezyen iktisat ve fonksiyonel maliye ile birlikte 1930'lardan önce var olan yazılı olmayan bütçe normunun erozyona uğratılmasına ve bütçe sorumluluk ahlakının ortadan kalkmasına keskin eleştiriler yöneltmiştir. Buchanan'a göre bütçe disiplininin uzaklaşma ve bütçe dengesinden sapmalar neticesinde artan kamu borçları ekonominin kötüye gitmesi ve toplumsal refahın bozulmasına yol açar.

Buchanan'a göre kamu borçlanması yükü gelecek nesiller üzerine aktarılır. Bu bakımdan kamu borcu etik açıdan sorgulanmalıdır. Gelecek nesiller katılmadıkları harcama ve borçlanma kararlarının bir sonucu olarak mali bir yük taşırlar. Kamu borçlanması sermaye birikim sürecinin oluşumuna da olumsuz katkı sağlar. Buchanan *“mali yanılısama”* etkisi nedeniyle Ricardo denklik teoreminin geçerliliğinin olmadığı görüşüne sahiptir. Ona göre anayasal kısıtlamalar olmadığı takdirde seçimli demokraside hükümetler borçlanma güç ve yetkisini daima istismar edeceklerdir.

Aydınlanma Çağının büyük düşünürlerinden David Hume'ın *“... borçlanma uygulaması neredeyse her hükûmette kesinlikle kötüye kullanılacaktır. (...) Ya ulus kamu kredisini yok etmelidir ya da kamu kredisi ulusu yok edecektir.”* sözlerine sıkı sıkıya bağlı bir mali muhafazakârlık (mali gelenekçilik) felsefesini savunan Buchanan'a göre devletin borçlanma yetkilerinin genel çerçevesi anayasal

normlarla belirlenmeli ve hükûmetlerin keyfî borçlanmalarına sınırlar getirilmelidir. Buchanan’a göre devletin borçlanma hak ve yetkisinin anayasalar içerisinde açık bir şekilde belirlenmesi elzemdir.

Son söz: “*Maalesef bilim insanlarının mesleki uzmanlığı sıradan insanların gerçekçiliğinden daha az güvenilir olmuştur.*”²² Buchanan ve Wagner’in kamu borçlanması konusunda 60 yıl öncesinde ifade ettiği bu sözler bugün eskisinden çok daha fazla hissedilir olmuştur. Borç tuzağına saplanmış ve deyim yerindeyse gırtlığına kadar borca batmış ülkede yaşayan maliyeci akademisyenlerin belki de çoğunluğu henüz kamu borç yükü yanılgılarından (fallacies of debt burden) sıyrılmış değildir.²³ Sokaktaki insanlar kendi gelir-harcama dengelerini bozduklarında bunun cari maliyetinin ve gelecekte evlatlarına yansıyacak olan fırsat maliyetinin ağır olacağının pekâlâ farkındadırlar. Fakat sokaktaki insanlardan sorumsuz siyasetçilerin borç yükünü artırmalarının ortaya çıkardığı “*borç yanılması*”nı (debt illusion) anlayabilmeleri ya da hesaplayabilmeleri hiç de kolay değildir. Peki mali sorumluluk ahlakını tamamen yok etmeye meyilli siyasetçilerin uyguladıkları keyfî ve sınırsız borçlanma politikalarının yanlış olduğunu kaleme alacak maliyeci akademisyenler nerededir? Maliyeci uzmanlığının önemi nedir o halde? Maliye profesörü ya da doçenti olmanın değeri nedir o halde? Kanaatimce maliyeci zihniyetini ve maliyecilerin akademik sorumluluk ahlakını sorgulamak siyasetçilerin mali sorumluluk ahlakını sorgulamak kadar önemlidir.²⁴

²² “*The professional sophistication of scholars has been less reliable than the realism of ordinary men*”. Buchanan and Wagner, 1967:27.

²³ Buchanan “*Yeni Ortodoksi*” adını verdiği bir makalesinde 1929 Büyük Buhranı sonrasında Keynezyen iktisatla birlikte borçlanma konusundaki yanılgıların arttığına dikkat çekmektedir: “... 1930’lar tehlikeli bir dönemde ve Büyük Buhran derin izler bırakmıştı. Tam istihdam bayrağı her ne pahasına olursa olsun her türlü zorluğa karşı savunulmalıydı. Kamu borçlanması konusundaki eski fikirlerin entelektüel bilgeliğine dikkatlice göz atmak için çok fazla zaman yoktu. Bu fikirler geriye atıldı ve ‘yeni’ fikirler, kamu borçlanması teorisi alanındaki bilim insanları tarafından değil, maliye politikası savunucuları tarafından benimsendi ve ileriye taşındı.” Buchanan, 1999a.

²⁴ Maliye Okulu’na ilk adımımı attığım 1976 yılından bu yana maliyeciyim. Yaklaşık yarım asırlık bir maliyeci olarak ülkemizde “maliye bilim insanları” adı altında yayınlanan listede yer alan maliye profesörlerinin ve doçentlerinin büyük çoğunluğunun maalesef Buchanan’ın anayasal maliye yaklaşımını anlamadıklarını ve/veya ilgi göstermediklerini ifade etmek isterim. Bunun gerisinde yatan bazı sebepler şunlardır: bilgisizlik (cahillik), ilgisizlik, kıskançlık ve ideolojik hasımlık.

Kaynakça

- Aktan, C.C. & D. Dileyici & Ö. Özkıvrak, 2004. Yeni Avrupa ve Türkiye: Yarım Asırlık Bir Yolculuğun Kilometre Taşları Ve Geleceğe Yönelik Beklentiler, Ankara: Türk Harb-İş Sendikası Sendikal Politikalar Araştırma Merkezi.
- Alvey, J.E. 2011. “James M. Buchanan on the Ethics of Public Debt and Default”, Journal of Markets & Morality, Volume 14, Number 1 (Spring 2011): 85–101.
- Barnes, S., D. Davidsson and Ł. Rawdanowicz 2012. “Europe's New Fiscal Rules”, OECD Economics Department Working Papers, No. 972.
- Barro, R. J. 1974. “Are Government Bonds Net Wealth?”, Journal of Political Economy, 82(6), 1095–1117.
- Barro, R. 1976. “Reply to Feldstein and Buchanan”. Journal of Political Economy, 84(2).
- Buchanan, J.M. 1957. “External and Internal Public Debt,” American Economic Review 47 (December 1957): 995–1000.
- Buchanan, J.M. 1958. Public Principles of Public Debt -A Defense and Restatement-, R.D.Irwin. Tam metin erişim için bkz. The Collected Works of James M. Buchanan. <https://about.libertyfund.org/collections/the-collected-works-of-james-m-buchanan/>
- Buchanan, J. M. 1964a. “Public Debt, Cost Theory, and the Fiscal Illusion.” In Public Debt and Future Generations. Edited by James M. Ferguson. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 150–63.
- Buchanan, J. M. 1964b. “Concerning Future Generations,” in Public Debt and Future Generations, ed. James M. Ferguson (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1964), 55–63.
- Buchanan, J. M. 1976. “Barro on the Ricardian Equivalence Theorem”. Journal of Political Economy, 84(2), 337–342.

Buchanan, J. M. 1985. "The Moral Dimension of Debt Financing." *Economic Inquiry* 23, no. 1:1–6.

Buchanan, J. M. 1986. "Public Debt and Capital Formation." In: *Taxation and the Deficit Economy*. Edited by Dwight R. Lee. San Francisco: Pacific Research Institute for Public Policy, 177–94.

Buchanan, J. M. 1987a. "Political Biases of Keynesian Economics", in: J. M. Buchanan, *Economics, -Between Predictive Science and Moral Philosophy-* College Station: Texas AM University Press.

Buchanan, J. M. 1987b. "Budgetary Bias in Post-Keynesian Politics: The Erosion and Potential Replacement of Fiscal Norms." In: *Deficits*. Edited by James M. Buchanan, Charles K. Rowley, and Robert Tollison. Oxford: Basil Blackwell, 180–95.

Buchanan, J. M. 1995. "Interview with James Buchanan". In: *The Region*. Minneapolis: Federal Reserve Bank of Minneapolis. Available at: <https://www.minneapolisfed.org/article/1995/interview-with-james-buchanan>

Buchanan, J. M. 1997. "The Balanced Budget Amendment: Clarifying the Arguments", *Public Choice*, March, 1997, Vol. 90, No.1.

Buchanan, J. M. 1999a. "The New Orthodoxy", in: *The Collected Works of James M. Buchanan*, vol. 2. *Public Principles of Public Debt: A Defense and Restatement*, Foreword by Geoffrey Brennan Indianapolis: Liberty Fund. (Tercümesi için bkz. Buchanan, J.M. 2024. "Kamu Borçlanması ve Yeni Ortodoksi". (Çev. A. Özkan), *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 16(2), 245-255.)

Buchanan, J. M. 1999b "The Methodology of Debt Theory", in: *The Collected Works of James M. Buchanan*, vol. 2. *Public Principles of Public Debt: A Defense and Restatement*, Foreword by Geoffrey Brennan (Indianapolis: Liberty Fund, 1999). (Tercümesi için bkz. Buchanan, J.M. 2024b. "Kamu Borçlanma Teorisinin Metodolojisi", (Çev.A. Özkan), *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 16(2). 256-272.)

Buchanan, J.M. & R. Wagner. 1966. *Public Debt in Democratic Society*, Washington, D.C.: American Enterprise Institute.

Buchanan, J. M., and R. E. Wagner. 1977. *Democracy in Deficit- The Political Legacy of Lord Keynes*, New York: Academic Press.

Buchanan, J. M. & Wagner, R. E., 1978a. "Dialogues concerning Fiscal Religion," *Journal of Monetary Economics*, Elsevier, vol. 4(3), pages 627-636.

Buchanan, J. M. & R. E. Wagner 1978b. "Democracy and Keynesian Constitutions: Political Biases and Economic Consequences", in: Buchanan, James M. & Richard E. Wagner & John Burton (Editors). *The Consequences of Mr. Keynes*, London: The Institute of Economic Affairs.

Buchanan, J. M. & J. Roback. 1987. "The Incidence and Effects of Public Debt in the Absence of Fiscal Illusion," *Public Finance Quarterly* 15 (January 1987): 5–25.

Buchanan, J. M. & G. Brennan 1980. "The Logic of the Ricardian Equivalence Theorem," *Finanzarchiv* 38, no. 1 (1980): 4–16.

Feld, L. P. 2018. "The Quest For Fiscal Rules", *Freiburger Diskussionspapiere zur Ordnungsökonomik*, No. 18/09, Albert-Ludwigs-Universität Freiburg, Institut für Allgemeine Wirtschaftsforschung, Abteilung für Wirtschaftspolitik und Ordnungsökonomik, Freiburg i. Br.

Hansen, A.H. 1959. *Para Teorisi ve Maliye Politikası*, (Çev: A. Kılıçbay), İstanbul: 1959.

Hume, D. 1741. "Of Civil Liberty", in: *Essays, Moral, Political, and Literary*, ed. E.F. Miller, Liberty Fund, Inc., Indianapolis, IN, 1987. *Library of Economics and Liberty*, [Online]. Available at: <http://www.econlib.org/library/LFBooks/Hume/hmMPL32.html> s.71.

Hume, D. 1758. "Liberty and Despotism", in: "Essays, Moral And Political:." In the digital collection *Eighteenth Century Collections Online*. <https://name.umd.umich.edu/004806352.0001.000>. University of Michigan Library Digital Collections. Accessed January 13, 2025.

Hume D. 1758. "of Public Credit", in: *Hume Texts Online*, <https://davidhume.org/texts/pld/pc>

Hume D. 1758. “of Public Credit”. in: Haakonssen K, ed. Hume: Political Essays. Cambridge Texts in the History of Political Thought. Cambridge University Press; 1994:166-178.

Lerner, A. P. 1944. The Economics of Control, New York: Macmillan,1944.

Lerner, A.P. 1948. “The Burden of the National Debt”. In: Lloyd A. Metzler, et al. (eds.), Income, Employment and Public Policy (W.W. Norton): 255-75.

Lerner, A. P. 1957. “Functional Finance and The Debt“, In: R.H.Fink and J.F.High (Eds.). A Nation in Debt: Economics Debate The Federal Budget Deficit, New York.

Macauley,T.B. 1899. History of England (The Complete Writings of Lord Macaulay, vol. 8) (London, 1899), s. 70.

Nicholson, J. S. 1920. “Adam Smith on Public Debts”. The Economic Journal, 30(117).s.1.

Rasmussen, D. C. 2017. The Infidel and the Professor: David Hume, Adam Smith, and the Friendship That Shaped Modern Thought, Princeton: Princetorn University Press.

Ricardo, D. 1817. On the Principles of Political Economy and Taxation, (London: John Murray, Albemarle-Street),
<https://www.econlib.org/library/Ricardo/ricP.html>

Smith, A. 1776. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations by Adam Smith, edited with an Introduction, Notes, Marginal Summary and an Enlarged Index by Edwin Cannan (London: Methuen, 1904). 2 vols.
<https://oll.libertyfund.org/titles/smith-an-inquiry-into-the-nature-and-causes-of-the-wealth-of-nations-cannan-ed-in-2-vols>

Tempelman, J. 2005. “James M. Buchanan on Public-Debt Finance”, The Independent Review, v., X, n. 2, Fall 2005.

Türk, İ. 1997. Maliye Politikası –Amaçlar, Araçlar ve Çağdaş Bütçe Teorileri-, 11. b., Ankara: Turhan Kitabevi.s.379.

Ekler

James M. Buchanan'ın Kamu Borçlanması Konusunda Yazdığı Kitap ve Makaleler (Kronolojik Sıralama)

“External and Internal Public Debt,” American Economic Review 47 (December 1957): 995–1000.

Public Principles of Public Debt: A Defense and Restatement (Homewood, Ill.: Richard D. Irwin, 1958).

Public Debt in Democratic Society (Washington, D.C.: American Enterprise Institute, 1966). (Richard E. Wagner ile birlikte)

“Confessions of a Burden Monger,” Journal of Political Economy 72 (October 1964): 486–88. The Bobbs-Merrill Reprint Series in Economics, 68311 (Indianapolis: Bobbs-Merrill).

“The Real Debt,” Challenge 7 (July 1959): 58–61.

“Concerning Future Generations,” in Public Debt and Future Generations, ed. James M. Ferguson (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1964), 55–63.

“Public Debt, Cost Theory, and the Fiscal Illusion,” in Public Debt and Future Generations, ed. James M. Ferguson (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1964), 150–63.

“Critique of the Public Debt,” in Economic Issues and Policies, ed. A. L. Grey and J. E. Elliott (New York: Houghton-Mifflin, 1965), 185–90.

“The Icons of Public Debt,” Journal of Finance 21 (September 1966): 544–46.

“Debt, Public,” in International Encyclopedia of the Social Sciences, vol. 4 (London and New York: Macmillan, 1968), 28–34. In The Reference Shelf, vol. 57 (no. 4), The Federal Deficit, ed. Andrew C. Kimmens (New York: H. W. Wilson, 1985), 11–23.

“Internal and External Borrowing,” in *Public Finances*, ed. R. W. Houghton (London: Penguin, 1969), 338–45.

“Barro on the Ricardian Equivalence Theorem,” *Journal of Political Economy* 84 (April 1976): 337–42. In: *The International Library of Macroeconomic and Financial History*, vol. 3, *Debt and Deficits: Debt Neutrality and the Theory of Fiscal Policy 1970s to 1990s*, ed. Lakis C. Kaounides and Geoffrey E. Wood (Hants, England: Edward Elgar, 1992), 74–87.

“The Logic of the Ricardian Equivalence Theorem,” *Finanzarchiv* 38, no. 1 (1980): 4–16. In: *Deficits*, ed. James M. Buchanan, Charles K. Rowley, and Robert D. Tollison (New York: Blackwell, 1987), 79–92.

“The Moral Dimension of Debt Financing,” *Economic Inquiry* 23 (January 1985): 1–6. In *Liberty, Market and State: Political Economy in the 1980s* (Brighton, England: Wheatsheaf Books, 1986), 189–94.

“Debt—An Economic and Moral Crisis.” *IPA Review* May–July 1987.: 56–57.

“Organization Theory and Fiscal Economics: Society, State, and Public Debt,” *Journal of Law, Economics, and Organization* 2 (fall 1986): 215–27. (with V. Vanberg)

“Public Debt and Capital Formation,” in *Taxation and the Deficit Economy: Fiscal Policy and Capital Formation in the United States*, ed. Dwight Lee (San Francisco: Pacific Research Institute for Public Policy, 1986), 177–94.

“The Incidence and Effects of Public Debt in the Absence of Fiscal Illusion,” *Public Finance Quarterly* 15 (January 1987): 5–25. (Jennifer Roback ile birlikte.)

“The Ethics of Debt Default”. In: *Deficits*, edited by James M. Buchanan, Charles K. Rowley, and Robert D. Tollison, 361–73. New York: Blackwell. 1987.

“Debt: An Economic and Moral Crisis,” *IPA Review* (May–July 1987): 56–57.

“Public Debt, Cost Theory, and the Fiscal Illusion”. In: *Public Debt and Future Generations*, edited by James M. Ferguson. Chapel Hill: University of North

Carolina Press. 1964. Reprinted in The Logical Foundations of Constitutional Liberty, vol. 1 of The Collected Works of James M. Buchanan, 150–63. Indianapolis, Ind.: Liberty Fund.